

Risto Alapuro: **State and Revolution in Finland**. University of California Press. Berkeley / Los Angeles / London 1988. 315 s.

De tre östeuropeiska imperiernas (det ottomanska, det habsburska och det ryska) sönderfall gav upphov till sammanlagt tolv nya självständiga stater i Europa 1830—1918. Bland dessa intar Finland en särställning genom sin politiska stabilitet, demokratiska kontinuitet och obrutna suveränitet. Risto Alapuros bok utgör ett tungt vägande bidrag till en bredare förståelse av förutsättningarna för denna specifikt finländska utveckling.

Bokens titel — och icke minst dess omslag — leder lätt läsaren att tro, det rör sig om en intensivstudie av 1918 års inbördeskrig. Alapuros fokus är emellertid bredare än så. Han vill förklara såväl den politiska massmobiliseringen 1907, revolutionens uppgång och fall 1918 som den fascistliknande reaktionen i början av 1930-talet. Förklaringarna söks i statsbyggnadsprocessen, det externa beroendet samt i den finländska klasstrukturen. Analysen inplaceras fortlöpande i en östeuropeisk och till vissa delar skandinavisk jämförelse.

Bokens mest uppenbara förtjänst är just denna komparativa uppläggning. De frågeställningar Alapuro penetrerar har ju studerats tidigare av en lång rad författare, och även på engelska har flera solida monografier utkommit. Ytterligare en fallstudie ur ett rent finländskt perspektiv hade svårligen kunnat tillföra litteraturen något väsentligt nytt. Jämförande studier har däremot en förmåga att lyfta fram nya betoningar i tidigare välkända fakta och källor, och detta är fallet även med Alapuros arbete. På samma gång bör det dock konstateras, att författaren — eminent kunnig som han är vad gäller det historiska källmaterialet i Finland — inte till alla delar funnit sig i de restriktioner den komparativa logiken innebär. Analysen av fallet Finland innehåller flera intressanta och potentiellt viktiga tanketrådar som faller utanför den strikt komparativa ramen. Måhända har Alapuro haft svårt att moststå frestelsen att inför en bredare internationell publik redogöra för en stor del av sin tidigare forskning i Finland. Resultatet är hur som helst, att boken som helhet blir ett mellanting mellan en fallstudie och en komparativ undersökning.

Bokens uppläggning är till största delen både strukturellt och kronologiskt inriktad. Kapitel 1 analyserar statsbyggnadsprocessen sedan 1809, klasstrukturen samt den territoriella integrationen. Nästa kapitel tar upp autonomitidens viktigaste samhälleliga rörelser samt den politiska mobiliseringen kring 1906 års rösträttsreform. Särskild vikt lägges här vid den finländska nationalismen samt arbetarrörelsens utveckling till Europas starkaste ruralt baserade socialistparti. Del tre tar så upp de finländska socialisternas misslyckade revolutionsförsök 1917—18 samt dess konsekvenser för mellankrigstidens finländska politik. Bokens fjärde och sista del är helt och

hållet komparativ; här ställs de viktigaste iakttagelserna angående Finland mot en detaljerad östeuropeisk och skandinavisk bakgrund.

Teoretiskt anknyter boken först och främst till Charles Tillys och Barrington Moores arbeten. Detta innebär dels att Finland i Europas politisk-historiska geografi hänförs till Östeuropa, varvid det blir intressant att fråga sig i vad mån tidigare generaliseringar rörande statsbyggnad, politisk mobilisering och revolution i Östeuropa är giltiga för Finland. Även den mera specifika frågan om förutsättningarna för revolution ställs mot bakgrunden av det dessa två författare skrivit. Andra relevanta teoretiker är Stein Rokkan, Immanuel Wallerstein och Perry Anderson. Vad litteraturunderlaget i övrigt beträffar förtjänar Alapuro en särskild eloge för den alldeles ovanligt stora mängd kvalificerad östeuropeisk forskning han utnyttjat.

Finland hade en i två avseenden liknande ställning som de små östeuropeiska nationerna på 1800-talet. Landet tillhörde ett mångnationellt imperium, och dess egen elit (den svensktalande överklassen) skilde sig etniskt från folkets stora flertal. För det andra hade Östeuropa i världsekonomin ställningen som råvaruproducent för det mera utvecklade Västeuropa. De sydligare östeuropeiska nationerna tillfredsställde främst det industrialiserade Västeuropas enorma behov av spannmål, medan Finland i första hand exporterade timmer. Här upphör emellertid i stort sett likheterna mellan Finland och Östeuropa. Finlands autonomi saknade strängt taget motsvarighet i Östeuropa och gav landet möjlighet att utvecklas till en modern statsbildning redan på 1800-talet. I motsats till den (till stora delar tysktalande) överklassen i Östeuropa vände sig väsentliga delar av Finlands svenska elit till den finska allmogen i sin strävan att skapa en finländsk nationalkänsla till skydd för landets autonoma ställning. Att så kunde ske bottnar i ytterligare ett finländskt särdrag: de fria små och medelstora böndernas starka ställning. Denna från den svenska tiden nedärvda bondefrihet stod i bjärt kontrast till den i praktiken feodala situation som i stort sett karakteriserade Östeuropa. Finlands särställning markerades slutligen också av den »omvända utvecklingsklyftan» mellan centralmakten och storfurstendömet: Finland var ekonomiskt och socialt »överutvecklat» i förhållande till Ryssland, och kunde dra nytta av tillgången till den ofantliga ryska marknaden.

Både den nationella ekonomiska utvecklingen — den kapitalistiska ekonomins framväxt — och den samhälleliga och politiska mobiliseringen på 1800-talet fick i Finland således en fundamentalt annorlunda utformning än i Östeuropa. Den viktigaste naturresursen — skogen — förblev i händerna på de självständiga bönderna, som på detta sätt drogs med i den marknadsekonomiska moderniseringsprocessen. Säg- och träförädlingsindustrin växte fram på landet snarare än i de största städerna, något som var ägnat att minska avståndet mellan lantarbetare och

det industriella proletariatet. Nationalismen blev en i första hand moderat konservativ, enande kraft; i Östeuropa hade den karaktären av en socialradikal rörelse, till stor del riktad mot den inhemska överklassen. Den tidiga arbetarrörelsen möttes i Finland med en större förståelse från den inhemska elitens sida än snart sagt någon annanstans i Europa, vare sig i öst eller väst. Arbetarrörelsen blev följaktligen inte revolutionär i den nationella politiken; dess aktivism riktades snarare utåt, mot den ryska härskarmakten.

Mot denna bakgrund ser Alapuro omvälvningarna i Finland mellan 1906 och 1918 som osannolika och överraskande. I själva verket förefaller teorierna om betingelserna för revolutioner komma till korta i det finska fallet. Det fanns ingen utbredd legitimitetskris beträffande själva *systemet* i Finland. Det fanns inga djupgående konflikter inom den samhällseliten; snarare var den finländska eliten ovanligt starkt sammansvetsad. Arbetarrörelsen var inte inriktad på *revolution* utan på jämbördigt *deltagande* i samhällsmakten. Omvälvningarna 1907 och 1918 berodde i första hand på yttre impulser — revolutionerna i Ryssland och det därav följande maktvakuumet i Finland. Att 1907 års val innebar en spektakulär socialdemokratisk mobilisering berodde på specifikt finska omständigheter. På samma sätt förklarar inre faktorer inbördeskrigets karaktär av ett blodigt klasskrig. Dessa faktorer i sig gav emellertid inte *upphov* till omvälvningarna. Det var av Finland oberoende yttre omständigheter som utgjorde den egentliga förklaringen. Alapuro: »In a word, the Finnish revolution was *underdetermined*: there were no deep endemic grievances among the masses that would have made them complete the destruction of the old order spontaneously» (s. 201).

Med tanke på den starka betoningen på strukturella faktorer i bokens teoretiska utgångspunkter är Alapuros centrala slutsats angående de östeuropeiska revolutionerna både djärv och paradoxal. Revolutionerna var långtifrån givna i ländernas strukturella betingelser. De kan tvärtom betraktas som resultatet av en historisk slump; händelser utanför ländernas kontroll *råkade* inträffa vid en bestämd tidpunkt. Hade dessa avgörande yttre impulser inträffat t.ex. ett par decennier tidigare hade återverkningarna i de små östeuropeiska länderna i själva verket sett helt annorlunda ut. Följaktligen är den omedelbara inhemska bakgrunden till de olika revolutionsförsöken i Östeuropa inte alls identisk i de olika länderna: (den finländska socialdemokratin) »basically attempted to *retain* the power it had gained after the February revolution. In the Baltic provinces, instead, the revolutionaries really *seized* power, and in Hungary they *accepted* it — in both cases only after the state machinery had been destroyed in the war» (s. 273).

Finland måste följaktligen i fråga om sin statsbyggnadsprocess och sin klasstruktur hänföras till en annan kategori än de östeuropeiska länder Alapuro använder

som jämförelseobjekt. Landet är strukturellt och samhällsligt en *skandinavisk*, ja *svensk* stat, och dess utveckling kan inte förstås utan denna nödvändiga bakgrund. En viktig lärdom för forskningen på området borde i själva verket vara, att den enkla geografisk-historiska tudelningen — »öst/väst» — inte räcker till när det gäller att förklara varför det politiska Europa ser ut som det gör. Det finns specifikt *nordiska* omständigheter som äger en självständig förklaringskraft vid sidan av de »östliga» och »västliga» egenskaperna.

Alapuros studie är ambitiös och djärv, och den bygger på en imponerande teoretisk beläsenhet och ett brett historiskt kunnande. Den inplacerar Finland på Europas politisk-historiska karta på ett rättvisande sätt, och den innehåller flera fräscha iakttagelser om centrala händelser i Finlands politiska historia. En sådan är hans syn på 1918 års krig som en *revolution*, ett försök att (åter)ta statsmakten, snarare än en okontrollerad process som bottnade i de utblottade massornas desperation. I samma kontext gör Alapuro även en annan insiktsfull observation. SDP:s ledning ses vanligen som en kraftlös »drivved» i samband med utvecklingen efter lantdagsupplösningen 1917. Alapuro påpekar att partiledningen i själva verket spelade en inflytelserik roll i det att den förmådde *fördröja* utbrottet åtminstone ett halvår.

Kritik vill jag rikta dels mot vissa uppläggningsmässiga saker, dels enskildheter i analysen. Några av bakgrundsavsnitten är klart överdimensionerade och bidrar inte till den centrala komparativa analysen; de hade med fördel kunnat åtminstone bantas ned ordentligt. Särskilt gäller detta den — i sig högklassiga och synnerligen intressanta — redogörelsen för den regionala ekonomiska och politiska utvecklingen i Finland. Dessa frågor är definitivt värda en bok, men enligt min åsikt en annan bok än den för handen varande.

Alapuro överbetonar enigheten inom autonomitidens samhällselit och framför allt inom det borgerliga Finland efter 1918. Hade denna enighet varit så total som författaren gör gällande, hade 1919 års regeringsform inte föregåtts av den strid som faktiskt ägde rum och inte heller fått den utformning den fick. Inte heller kan utgången av 1930-talets högerextremistiska väg förstås om man betraktar den finska borgerligheten som den monolit som möter oss i Alapuros text. Alapuro konstaterar att småbönderna och den politiska centern vände Lapporörelsen ryggen när den riktad udden mot socialdemokraterna och den parlamentariska demokratin som helhet; han förklarar emellertid inte *varför* så var fallet.

Mellankrigstidens politik kan bäst förstås mot den paradoxala situationen att det dels fanns *tillräcklig enighet* mellan de borgerliga kretsarna för att förhindra den »gettoisering» som kännetecknade högern i stora delar av mellankrigstidens Europa. Denna enighet manifesterades i vaktsläendet kring skyddskårerna, något som omöjliggjorde klart politiska högerextremistiska kamporganisa-

tioner av den typ som var vanliga på kontinenten. Samtidigt fanns det *oenighet* kring parlamentarisk demokrati, språkfrågan, ekonomiska frågor etc. Detta innebar att skyddskårerna inte kunde få en klart politisk karaktär om man önskade bibehålla den borgerliga enigheten kring dem. Det var de centerorienterade skyddskåristererna som följde Svinhufvuds order att inte backa upp Lapporörelsen i Mäntsälä 1932. Lapporörelsen hade alienerat småbönderna och deras främsta representant, agrarförbundet, genom sin attack på det parlamentariska systemet; det hade varit politisk dårskap att skrota ned den kanal varigenom bönderna tryggade sina centrala ekonomiska intressen. Det var ju *riksdagen* som bestämde över tullar, subsidier och marknadsregleringar. Då Lappohotet drev SDP till att betona den parlamentariska demokratis egenvärde efter 1930, skapades en bred samarbetsgrund mellan de två partierna. I och med 1937 års »rödmyllereregering» var den grundläggande politiska konstellationen identisk i hela Norden. Då Alapuro betonar den traditionella bondefrihetens politiska implikationer i tidigare sammanhang är det på sätt och vis förvånande att han inte explicit betonar jordbrukarbefolkningens politiska särart även här.

Detta förblir emellertid randanmärkingar till ett arbete som måste hälsas som en märkeshändelse i finländsk politikforskning. Alapuros studie kommer att inta sin självklara plats som ett standardverk för både en inhemsk och en internationell läsekrets.

LAURI KARVONEN
